

Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Pamukkale University Journal of Social Sciences Institute

ISSN1308-2922 EISSN2147-6985

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş: 04.12.2017 ✓Accepted/Kabul: 09.01.2018

DOI: 10.30794/pausbed.414604

Araştırma Makalesi/ Research Article

DENİZLİ'DE MUTLAK YOKSULLUK SINIRININ BELİRLENMESİ VE YOKSULLUKLA MÜCADELE

Abdolvahap ÖZCAN*

Özet

Günümüz dünyasının en önemli sorunlarından biri olan yoksulluk sorunu bu çalışmanın temel konusunu oluşturmuştur. Bu çalışmada yoksulluk sorunu ele alınmış ve yoksulluk türleri, yoksulluğun ölçümü, nedenleri ve yoksullukla mücadele politikaları incelenmiştir. Çalışmada, Denizli'de bölgeler itibarıyla mutlak yoksulluk (açlık) sınırı hesaplanmıştır. Çalışmanın bulgularına göre refah düzeyi göreceli olarak yüksek olan birinci ve ikinci bölgede yoksulluk sınırı, Türkiye geneline göre daha yüksek bulunmuştur. Üçüncü ve dördüncü bölgelerdeki yoksulluk sınırı ise Türkiye ortalamasına yakın olarak tespit edilmiştir. Beşinci, altıncı, yedinci, sekizinci ve dokuzuncu bölgelerde ise ülke ortalamasının altında bir yoksulluk sınırı belirlenmiştir. Ulaşılan bu sonuçlar, yoksulluk sınırının bölgeler arasında farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca yoksulluk sınırının farklı olmasının diğer bir nedeni, tüketilen gıda maddelerindeki niteliksel farklılıklardır. Zincir mağazaların fiyatlandırma politikası da bölgeler arasında yoksulluk sınırının farklı çıkmasının bir diğer nedenidir. Ayrıca Denizli'de yoksullukla mücadelede yer alan kurum ve kuruluşlarının çalışmaları da ele alınmıştır. Yoksullukla mücadelede Kamu kurumları olarak SYDV ve İş Kur, sivil toplum kuruluşu olarak PASVAK'ın faaliyetleri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Mutlak Yoksulluk Sınırı, Denizli, PASVAK.*

TO DETERMINE THE ABSOLUTE POVERTY LINE AND THE FIGHT AGAINST POVERTY IN DENİZLİ

ABSTRACT

The issue of poverty is one of the most important problems in the world today, which has formed the main subject of this study. In this study, taken up the issue of poverty and its types, measurement of poverty, causes of poverty, and policies to fight poverty are examined. In the study, as of different region in Denizli absolute poverty line was determined. According to the findings of the study, in the first and second regions which the level of welfare is relatively high, poverty line are found to be higher when compared to poverty line in Turkey. Poverty line in third and fourth regions has been identified close to the average poverty line in Turkey as. In fifth, sixth, seventh, eighth and ninth regions poverty line is determined below the average poverty line in the country. This inference, reveals that the poverty line differed between the regions. Also another reason why the poverty line is different, is the qualitative differences in consumed foodstuffs. Also the pricing policy of chain stores across regions is another cause of the difference to the poverty line. In this study, the contribution of institutions and organization located in Denizli to the prevention of poverty is also discussed. As that fight against poverty SYDV and İş-Kur as the public institutions and PASVAK also as non-governmental organization were examined.

Key Words: *Absolute Poverty Line, Denizli, PASVAK.*

*Doç.Dr., Pamukkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü, DENİZLİ.
e-posta: aozcan@pau.edu.tr

1.GİRİŞ

İnsanlığın varoluşundan itibaren, insanoğlunun en temel kaygısının beslenme başta olmak üzere barınma, giyinme gibi temel ihtiyaçları karşılanması olmuştur. İnsanlık tarihinin akışıyla birlikte bu ihtiyaçların çeşitlenerek refahın artırılması çabasının temel davranış motifi olduğu görülmektedir. Dünya üzerindeki kaynakların insan nüfusuna göre kıt olması nedeniyle dünya nüfusunun en azından bir kısmının zorunlu ihtiyaçlarını karşılamada güçlükler yaşadığı görülmektedir. Ayrıca mevcut kaynakların dağılımındaki adaletsizlik, refah düzeyinin de farklılaşmasına yol açmaktadır.

İktisat yazının da özellikle 1950’li yıllardan sonra ekonomik kalkınma konusunun öneminin artması, az gelişmiş ülkeler ve yoksulluk üzerine dikkatleri çekmiştir. Ancak 1970 ve 1980’li yıllarda ekonomik kalkınmanın hızlı büyümeyle gerçekleşeceği yönündeki görüşün hâkim olması, beraberinde ekonomik kalkınmanın sekteye uğraması ve yoksulluk sorununun artmasına yol açmıştır. Ekonomik gelişmeyle birlikte artan gelirin dağılımının adaletten uzak olması nedeniyle yoksulluk sorunu, hem gelişmiş hem de azgelişmiş tüm ülkelerin ve bölgelerin sorunu olarak varlığını devam ettirmektedir.

Yoksulluk ekonomik, sosyal ve politik yönleri olan bir sorun olduğu için her ülkeyi yakından ilgilendirmektedir. Ayrıca yoksulluk göreceli bir sorundur. Azgelişmiş ülkeler kadar gelişmiş ülkelerde de toplumun bir bölümü diğerine göre daha kötü durumda olduğu için gelişmiş ülkeler içinde en önemli sorunlardan biridir.

Ülke içinde toplumsal barışın sağlanması, ülkeler arasındaki savaşların ve huzursuzluk kaynağının yok edilmesi için öncelikle yoksulluğun ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bu yönleri ile yoksulluk, toplumların çözüm bulmak zorunda olduğu en temel sorunların başındadır.

Yoksulluğun boyutu ve sınırının belirlenmesi, yoksullukla mücadele politikalarının oluşturulması ve politikaların etkinliği için son derece önemlidir. Yoksulluğun boyutu, beslenme ihtiyacı göz önüne alındığında mutlak (açlık) yoksulluk kavramı ile de ifade edilmektedir. Özellikle açlık sorununun varlığı, temel insanlık sorunu olarak da ifade edilebilir.

Bu çalışmada Denizli İli düzeyinde mutlak yoksulluk sınırı (açlık) sınırı belirlenmeye çalışılacaktır. Çalışmada öncelikle yoksulluk kavramı, yoksulluk türleri ve yoksulluğun nedenleri ortaya konacaktır. Ardından yoksulluk ölçümü ve yoksulluk ölçütleri ele alınacaktır. Çalışmanın özgün kısmını ise Denizli’deki mutlak yoksulluk (açlık) sınırının belirlenmesi oluşturmaktadır. Denizli il ekonomisi hakkında bilgi verildikten sonra yoksulluk sınırının nasıl belirlendiği açıklanarak elde edilen bulgular ortaya konacaktır. Son olarak yoksullukla mücadelede politikalarına yerel düzeyde örnek oluşturan kurum ve kuruluşların çalışmaları hakkında politika bağlamında yer verilecek ve sonuç bölümüyle çalışma tamamlanacaktır.

2.YOKSULLUK KAVRAMI, YOKSULLUK TÜRLERİ ve YOKSULLUĞUN NEDENLERİ

Yoksulluk kavramı, çok farklı şekillerde tanımlandığından önce bu tanımlamalar ve farklılıkların ne olduğu dikkate alınarak kavramsal çerçeve açıklanmaya çalışılacaktır.

2.1.Yoksulluk Kavramı

Toplumun yaşam standartlarının belirli bir düzeyin altında kalması olarak tanımlanan yoksulluk kavramı sosyal, politik ve ekonomik yönleri olan ve birbiriyle iç içe geçen yapısıyla oldukça karmaşık bir olgudur. Ekonomik boyutunu gelir, üretim, bölüşüm, mal ve hizmetlere erişim, temel gereksinmelerin (barınma, sağlık, eğitim) karşılanması; sosyal boyutunu toplumsal kesimler-sınıflar arası ilişkiler, çeşitli sosyal gruplara katılım, toplumsal cinsiyet, etnik ve ırksal farklılık; politik boyutunu insan hakları ve politik haklar (kişisel güvenlik, hukukun üstünlüğü, ifade özgürlüğü, siyasal katılım ve fırsat eşitliği vb.) oluşturur. Ancak hemen belirtilmelidir ki yoksulluk coğrafi farklılıklara ve zamana bağlı olarak değişmektedir (Çoşkun, 2012:181; Doğan, 2014: 6).

Yoksulluk kavramı çok farklı şekillerde ve farklı boyutlarda tanımlanabilmektedir. Yoksul olan ile yoksul olmayanı birbirinden ayırmak, yoksulluk sınırını belirlemek ve hangi düzeyden sonra refahın arttığını ve yoksulluktan çıktığını belirlemek için farklı yoksulluk tanımları geliştirilmiştir (Cafri, 2009: 10). Bu açıdan yoksulluk tanımlarını üç kısımda toparlamak mümkün olabilmektedir. İlk olarak temel ihtiyaç maddelerinin yani beslenme ihtiyacının karşılanması açısından yapılan tanımlamalardır. İkinci olarak ilk tanımlamanın biraz genişletilerek beslenme ihtiyacının yanında giyinme ve barınma gibi diğer zorunlu ihtiyaçları kapsayan yaklaşımdır. Üçüncü grupta ise temel ihtiyaçların yanında bireyin içinde bulunduğu sosyal alandaki eğitim, sağlık durumundaki gelişmeler ve toplumsal yaşamdaki karar mekanizmalarında yeterince yer alma durumu açısından yapılan tanımlamalardır.

Yoksullukla ilgili yukarıdaki ayırım dikkate alınarak yapılan tanımlamalardan birincisine göre yoksulluk, yeterli gelir ve tüketimi gerçekleştirmekten yoksun olma durumu olarak tanımlanabilmektedir. Ekonomik gelişmişliğin ardında bıraktığı bir sorun ve toplumsal birlikteliğin önündeki engel (Çetin, 2011: 2662) olarak tanımlanmaktadır.

Rowentree'ye göre yoksulluk toplam kazançların asgari düzeydeki yiyecek, giyim gibi fiziki ihtiyaçları karşılamaya yetmemesi durumu olarak tanımlanmakta (Eş ve Güloğlu, 2004: 81) ve ikinci grup tanımlamaya dâhil edilebilmektedir. Bir önceki tanıma göre daha geniş bir tanım olduğu görülmektedir. Yoksulluk insanların hayatlarını devam ettirebilmek için temel ihtiyaçlarını karşılamada çaresiz kalmaları durumudur (Taş ve Özcan, 2012:423). Benzer bir diğer tanımda ise yoksulluk toplumun, toplumun bir bölümünün ya da bireyin asgari düzeyde hayatını devam ettirebilmesi için gıda, barınma ve giyim gibi temel ihtiyaç maddelerini karşılayabilecek düzeyin altında olması olgusudur. Burada yoksulluk sınırının temel belirleyenleri, aile büyüklüğü ve söz konusu malların fiyatlarıdır (Çetin, 2011: 2665-2666).

Bir başka tanımda ise yoksulluk; insanların ihtiyaç duydukları şeylere sahip olamamaları veya ihtiyaç duydukları şeyleri alabilecek kaynaklara sahip olamamaları şeklinde tanımlanabilmektedir. Bu tanım yoksulluğu yiyecek, içecek, barınak gibi mal veya hizmet kümesinin eksikliği olarak ele almaktadır (Spicker, 1999:230). ILO'ya göre; gelir veya tüketim açısından yaşam seviyeleri belirli bir standardın altında olan birey veya aileler yoksul olarak tanımlanmaktadır (Spicker, 1999: 233).

Yoksulluk, asgari yaşam standardını yakalayamama durumu olarak tanımlanabilmektedir. Bu tanım beraberinde yaşam standardının nasıl belirleneceği, asgari yaşam standardının ne olduğu, yoksulluğun ölçüsünün bir indeks ya da ölçüt ile ifadesinin mümkün olup olmadığı gibi sorunları da beraberinde getiren karmaşık bir konudur (Özkan vd., 2012: 91).

Bir aile, yeterli gelire sahip olmadığı için veya temel ihtiyaç maddelerini karşılayamadığı için yoksul sayılabilir, fakat yoksulluk çizgisinin üstünde geliri olan ama yeterli eğitim alamayan, birinci basamak sağlık hizmetlerinden faydalanamayan ve temiz içme suyuna erişemeyen bir aile yoksul sayılmalı mı? Sorusunun cevabı yoksulluk yaklaşımına bağlı olacaktır. Eğer yoksulluğa maddi açıdan yaklaşırsa yani gelir temelli yaklaşırsa bu aile yoksul sayılmayacaktır. Ancak daha kapsamlı bir yaklaşımla bu aile yoksul olarak kabul edilmelidir (UNICEF, 2000: 5)

Önceleri yoksulluk, temel ihtiyaçlardan sadece beslenme ihtiyacı dikkate alınarak tanımlama yapılırken daha sonraki zamanlarda barınma, giyinme, sağlık ve eğitim gibi diğer ihtiyaçlarda dikkate alınarak tanımlamanın genişletildiği görülmektedir. Nitekim Dünya Bankası ve ILO'nun tanımlamasında da bu ihtiyaçların dikkate alındığı görülmektedir (Doğan, 2014: 6).

Dünya Bankası World Development Report'a göre yoksulluğun nedenleri yiyecek, barınma, giyinme, sağlık hizmetleri ve eğitim gibi ihtiyaçlara erişim için gerekli kaynak ve gelir eksikliği, toplum ve devlet kurumlarına karşı sessiz ve güçsüzlük hissi, olumsuz şoklarla başa çıkamamakla bağlantılı olarak bu şoklara karşı savunmasızlık şeklinde tanımlanmaktadır (Dünya Bankası, 1999: 34).

2.2.Yoksulluk Türleri

Yoksulluk kavramı üzerinde en çok tartışılan konulardan biridir. Bu tartışmaların başında ise insan ihtiyaçlarının ne olduğu konusu ve ihtiyaçların zaman ve mekâna göre farklılıklar göstermesidir. Bu farklılıklar nedeniyle yoksulluk farklı türlerde tanımlanmakta ve açıklanmaktadır. Çalışmanın bu aşamasında literatürde en sık rastlanan yoksulluk türleri kısaca açıklanmaktadır.

Mutlak yoksulluk: Yaşam için gerekli olan minimum düzeydeki tüketim standardına erişebilme becerisine sahip olmama durumu olan mutlak yoksulluk kavramına bir diğer ifade ile yoksunluk da denmektedir. Mutlak yoksulluk, hane halkı ya da bireyin asgari geçim düzeyini sağlayacak temel besin maddelerine erişememesi durumudur. Bu durumda olan insanlara yardım edilmediği zaman her an ölüm tehdidi altında bulunmaktadırlar. Bu türden yoksulluk özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sıklıkla görülmektedir (Taş ve Özcan, 2012:423). Mutlak yoksulluk, gıda ve gıda dışı bileşenlere göre farklı şekillerde tanımlanmakta ve ölçülmektedir. Açlık sınırı ya da mutlak açlık sınırı olarak ifade edilebilen ve sadece minimum temel gıda maddelerinden oluşan sepetin maliyetinin hesaplanması ile bulunmaktadır. Mutlak yoksulluk sınırı tüm insanlar için önerilen sağlıklı bir yaşam düzeyini sürdürmek için gerekli olan asgari miktardaki gıda maddeleri temel alınarak hesaplanmaktadır. Sağlıklı beslenme için gerekli olan minimum düzeydeki kalori miktarı belirlenerek bir yoksulluk çizgisi oluşturulmakta ve bu çizginin altında kalan bireylerin açlık ya da mutlak yoksulluk sınırının altında olduğu belirlenmektedir. Ülkelerin

mevcut koşulları ya da gelir dağılımlarından bağımsız olarak her ülkeye uygulanabilecek bir yoksulluk sınırı ile ülkeler arası karşılaştırma yapma imkânı sunmaktadır. Dünya Bankasının araştırmasına göre açlık sınırı olarak belirlenen günlük kalori miktarı 2400 kalori olarak belirlenmiştir. Bir bireyin 2400 kaloriden az gıda maddesi tüketmesi durumunda açlık sınırının altında olduğu söylenebilmektedir. Temel ihtiyaç maddelerinin maliyeti ile belirlenen yoksulluk sınırı ile bireylerin gelirleri karşılaştırılmakta ve bu sınırın altında kalanlar yoksul kabul edilmektedir (Taş ve Özcan, 2012: 423; Aktan ve Vural, 2002: 5).

Görelî yoksulluk: Klasik iktisatçı A.Smith'e göre temel ihtiyaçlarını karşılayabilen ancak bireysel olarak kaynakların yetersizliğinden ötürü toplumun refah seviyesinin altında kalan ve sosyal açıdan topluma katılımları engellenmiş olanlara görelî yoksul adı verilmektedir. Görelî yoksullar, asgari geçim standardını yakalamış olmakla birlikte ortalama refah seviyesinin altında kalmış olanlardır (Taş ve Özcan, 2012:424). Bu yaklaşımda yoksulluk kesin bir çizgiye sahip olmayıp toplumun ortalama refah seviyesi temel çizgi olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte bu çizginin zaman içinde ya da ülkeden ülkeye farklılık göstereceği ve değişeceği açıktır.

TÜİK ise görelî yoksulluğu toplumun genel düzeyine göre belli bir sınırın altında gelir ve harcamaya sahip olan birey veya hane halkı olarak tanımlamaktadır. Refah ölçüsü olarak ise tüketim veya gelir düzeyinin kullanılabileceğini belirtmektedir. TÜİK, gelir açısından ortalama gelirin %50'sini görelî yoksulluk sınırı olarak belirlemiştir (TÜİK, 2008: 11; Çalışkan, 2010:101).

Objektif-subjektif yoksulluk: Objektif yoksulluk, bireylerin belirli kriterlere göre yaşam düzeyini devam ettirebilmek için belirli bir yaşam düzeyinden yoksun olması durumudur. Objektif yoksulluğu meydana getiren ve bireyleri yoksulluktan kurtarmak için nelerin yapılması gerektiği önceden belirlenen normatif değerlendirmelere göre yapılmaktadır. Subjektif yoksulluk ise bireylerin ya da toplumun bu yaşam standardından yoksun kalması durumunda üzüntü duyması halidir. Bu tanımdan anlaşılan subjektif yoksulluk halinin kişiden kişiye değişen bir durum olmasıdır (Kalaycı, 2015:10). Bu analiz, bireylerin ya da hane halklarının durumları hakkında kendi görüşlerine yer verir, yani öznel görüşler bağlamında yoksulluk değerlendirilmektedir (DE, 2015: 3). Objektif yoksulluk nesnel ve genel geçerliliği olan normatif değerleri kapsarken subjektif yoksulluk öznel değerlendirmeleri kapsamaktadır (Kalaycı, 2015:10).

Gelir yoksulluğu-insani yoksulluk: Gelir yoksulluğu, bireylerin insani yaşam düzeyini sürdürmek için gerekli olan temel ihtiyaçları karşılamaya yetecek ölçüde gelire sahip olamaması durumudur. Gelir yoksulluğu hesaplanırken yoksulluk sınırı olarak asgari yaşam düzeyi için gerekli gelir düzeyi esas alınmaktadır (Kalaycı, 2015:11). İlk olarak 1997 yılında Birleşmiş Milletler insani kalkınma programı tarafından tanımlanan insani yoksulluk kavramı daha geniş bir içeriğe sahip kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsani yoksulluk kavramı gelir yoksulluğu ile ilişkili olsa da ondan daha geniş bir kavramdır (Taş ve Özcan, 2012:425). İnsani yoksulluk ise gelir ve tüketim gibi iktisadi faktörler dışında ortalama yaşam düzeyi, ortalama eğitim düzeyi, kadın erkek eşitliği, kadınların çalışma hayatındaki yeri, temiz içme suyuna ulaşabilme gibi bireylerin sosyal, kültürel ve toplumsal koşulların belirli bir ortalama düzeyinin gerisinde olması halidir (Kalaycı, 2015: 10-11). Bu yaklaşım, uzun ve sağlıklı bir yaşam, bilgili olma ve iyi bir yaşam standardını içeren gelir, eğitim ve sağlık alanındaki mevcut düzeyi ve bu düzeydeki gelişmeleri gösteren bir endeks yardımı ile ölçülebilmektedir. Bu endeks ülkelerin sosyoekonomik gelişmeleri ile ekonomik büyümelerini ilişkilendirerek zaman içindeki değişimleri karşılaştırma imkânı sunmaktadır. Ayrıca ülkeler arası karşılaştırma da yapılabilmektedir (Yavuzkanat, 2013: 20).

Kırsal-kentsel yoksulluk: Bu yaklaşımda yoksulluk mekan boyutu ile değerlendirilmektedir. Kırsal yoksulluğun temelinde tarımsal faaliyet için gerekli olan toprağa sahip olmama ve ucuz niteliksiz emek yer almaktadır. Kırsal yoksulluk ekonomik açıdan genellikle tarım, ormancılık ve küçük ölçekli işletmelerin yaygın olduğu faaliyet alanlarında görülmektedir. Kentsel yoksulluk ise insanların yaşadıkları kentlerde yeterli gelire sahip olmama, kent merkezlerinden dışlanma, temel hizmetlerden yararlanamama, elverişsiz yaşam alanları, yargı, eğitim, adil bir ücret, seçme-seçilme gibi yurttaşlık haklarından yararlanma yetersizliği, güven ve statü eksikliği olanlar şeklinde tanımlanabilmektedir (Kalaycı, 2015:12-14).

Ultra yoksulluk: Yoksulluğun yoğunluğu, derinliği ve süresi tam olarak belirlenmeden yoksullukla mücadele edilemeyeceğinden hareketle uluslararası kuruluşlar yeni bir tanım geliştirmişlerdir. Bu tanıma göre; gelirin tamamı harcadığı halde mutlak yoksulluk sınırında belirtilen günlük kalori ihtiyacının ancak %80'ini karşılayabilenler ultra yoksul olarak tanımlanmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü ise bu durumun 5 yıldan uzun sürmesi halinde ise bu kişilerin durumlarının düzeltilmesinin imkânsız olduğunu belirterek bu durumda olanların durumunu "kronik yoksulluk" olarak tanımlamıştır (Kalaycı, 2015: 15).

Kadın yoksulluğu: 1970’li yıllarda ilk defa kullanılmasıyla gündeme gelen ve o yıllarda Amerika’daki yoksulların 2/3’sinin kadınlardan oluşması nedeniyle ortaya çıkan bir kavramdır. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde görülen cinsiyet ayrımcılığı nedeniyle kadınların işgücüne katılımında sorunlar yaşanması, kadın yoksullaşmasının yoksulluk sorunun önemli bir parçası haline getirmiştir. Kadınlar, yoksulluğu özellikle eğitim, sağlık, meslek edinme ve kararlara katılma konularında yoğun olarak hissetmekte ve yaşamaktadırlar (Gerşil, 2015:162-163).

Çok Boyutlu Yoksulluk (ÇBY): Yoksullukla ilgili yaklaşımların birçoğu yoksulluğun tek bir boyutunu ele almakta olup yoksulluğun diğer yönlerini ihmal etmektedir. Oysa birey, gelir açısından yoksulluk sınırının üstünde olabilir fakat eğitim, sağlık vb. yönlerden yeterli eğitimi veya sağlık hizmetini alamamış olabilir. Böyle bir durumda bu kişi yoksul sayılmayacak mıdır? İşte çok boyutlu yoksulluk, diğer yoksulluk yaklaşımlarının eksikliği gidermek için geliştirilmiş bir yaklaşımdır. Çok boyutlu yoksulluk, ekonomik ihtiyaçların yanında sosyal, kültürel, eğitim vb. ihtiyaçları karşılamaktan ve teknolojik imkânlardan yoksun olma durumunu ifade etmektedir. Bu yaklaşımda beslenme, çocuk ölümü, eğitim, pişirme yakıt, tuvalet, su, elektrik, varlıklar gibi unsurlar açısından mikro düzeyde hane halkındaki bireylerin çok boyutlu yoksulluğunu ölçmektedir. Daha sonra ise bölgesel ve ulusal düzeyde çok boyutlu yoksulluğun yüzde olarak boyutu ortaya konmaktadır (Gökçek Karaca ve Gökçek, 2014: 1-2).

2.3.Yoksulluğun Nedenleri

Toplunun ya da bireyin yoksullaşmasına yol açan ya da yoksulluğun kaynağı olarak sayılabilecek faktörleri, bölgesel ve toplumsal faktörler ile hane halkı ve bireylere ilişkin faktörler olarak iki ayrı grupta ele almak mümkündür (World Bank; 2005:125-132). Yoksullukla ilişkilendirilen çok sayıda bölgesel faktör bulunmakta olup bu faktörler ülkeden ülkeye değişiklik gösterebilmektedir. Bunlar arasında coğrafi izolasyon, iklim, toprak özellikleri ve pazarlara yakınlık, çevre ve hava koşulları, bölgenin yönetimi, bölge içindeki eşitsizlikler bölgesel faktörler olarak sayılabilmektedir. Bu sayılan faktörler açısından olumsuz koşullara sahip olan bölgeler yoksul bölge ve burada yaşayan bireyler ise yoksul bireyler olarak kabul edilmektedir.

Öte yandan sağlıklı içme suyuna erişim, asfalt yolların yokluğu gibi faktörler ise alt yapı eksikliği olarak toplumsal faktörlere örnek olarak verilebilmektedir. Ayrıca arazi dağılımı, eğitim, sağlık gibi kamu hizmetlerine erişim ise diğer toplumsal faktörler olarak yer almaktadır. Bu sayılan toplumsal faktörler açısından dezavantajlı durumda olanlar da yine yoksul olarak sayılmaktadır.

Hanehalkı ve bireye özgü özellikleri ise ekonomik, sosyal ve demografik olmak üzere üç grupta incelemek mümkün olabilmektedir (İncedal, 2013: 31). Ekonomik faktörleri piyasaların etkin işlememesi, yetersiz ekonomik büyüme, işsizlik gibi faktörler oluştururken; sosyal faktörler olarak çarpık kentleşme, kırdan kente göç, geleneksel toplumsal kuralların varlığı belirtilebilir. Kalabalık bir aile yapısı olması, aile içinde yaşlı ya da çocuk sayısının çokluğu, geniş aile içinde çalışan sayısının azlığı nedeniyle bağımlılık oranının yüksekliği, aile reisinin erkek olması gibi özellikler ise demografik açıdan yoksulluk faktörlerini oluşturmaktadır (Doğan, 2014: 7).

Asya Kalkınma Bankasının Filipinler için yaptığı çalışma, birçok yoksul ülke için de geçerli olabilecek genel nitelikleri içermektedir. Söz konusu nedenler arasında şunlar yer almaktadır: Yeterli olmayan ekonomik büyüme, yoksulluğu azaltmada büyüme esnekliğinin göreceli olarak düşüklüğü, istihdam yaratmada ve yaratılan işlerin kalitesinde zayıflık, gıda fiyatlarındaki artış, kontrolsüz nüfus artışı, yaşamın her alanında eşitsizliklerin sürekliliği ve yüksekliği, tarımsal arazilerin dengesiz dağılımı, bölgeler arası ve bölge içi eşitsizlikler ve emek piyasasının yapısı sayılabilir (Asian Development Bank, 2009: 39-47).

3.YOKSULLUĞUN ÖLÇÜLMESİ VE YOKSULLUK ÖLÇÜTLERİ

Yoksulluğun zaman ve mekâna bağlı olarak nasıl bir seyir izlediğini ne gibi özellikler sergilediğini görmek, yoksullukla mücadelede uygulanacak politikalar için son derece önemli olmaktadır. Bu nedenle yoksulluğun ölçülmesi sorunu gündeme gelmektedir. Yoksulluğun ölçümünde genellikle ekonomik refah odaklı yaklaşım benimsenmekte ve bu yaklaşımda da gelir ya da harcamalara dayalı bir ölçüm yapılmaktadır (Cafri, 2009: 9-10). Yoksulluğun ölçülmesinde ya da belirlenmesinde ve uluslararası karşılaştırmalarda kullanılabilecek ulusal düzeydeki göstergeler şunlardır (Aktan ve Vural, 2002: 14-15): Kişi başına gelir/harcama, toplam harcamalar içinde gıdaya yapılan harcamaların payı, gelir dağılımı, kafa sayısı yoksulluk endeksi, cinsiyete göre ortalama yaşam beklentisi, çocuk ölüm oranı, beslenme durumu, güvenli ve temiz suya erişen aile sayısı, kişi başına doktor oranı, kişi başına sağlık gideri, daimi konutlarda yaşayan nüfus oranı, cinsiyete göre okur-yazarlık oranı, kişi başına eğitim gideri, öğrenci başına öğretmen oranı, cinsiyete göre işsizlik, toplam ücretlerin GSYİH oranı, cinsiyete göre karar alma mekanizması

katılım oranı, ormansızlaşma oranı, türlerine göre toplam karayolu uzunluğu, kayıtlı ticari araç sayısı, elektrik sahibi evlerin oranı(kır/Kent), türlerine göre yıllık araç tescili sayısı, türlerine göre yolların rehabilitasyonu (km/yıl), kişi başına telefon sayısı, kişi başına motorlu araç sayısı gibi kriterlerdir.

Tablo 1: Dünya'nın Çeşitli Bölgelerinde Günde 1 \$'dan Daha Az Gelirle Yaşayan Yoksul Nüfus (Milyon- 1990-2015)

Bölge	1990	2000	2015
D. Asya & Pasifik	470	261	44
(Sadece Çin'de)	361	204	41
Avrupa & Merkezi Asya	6	20	6
Latin Amerika & Karayipler	48	56	46
Orta Doğu & Kuzey Afrika	5	8	4
Güney Asya	467	432	268
Alt Sahra Afrikası	241	323	366
Toplam	1237	1100	734

Kaynak: World Bank, 2005:21-22.

Dünya Bankası, uluslararası karşılaştırmada yoksulluk sınırı olarak günlük kişi başına 1\$'dan daha az harcama yapanları yoksul olarak kabul etmektedir. Buna göre dünya üzerinde bölgeler itibariyle yoksul nüfusun dağılımı aşağıdaki Tablo 1'de yer almaktadır. Bölgeler itibariyle 1\$ 'dan az harcama yapan yoksul nüfusun D. Asya-Pasifik, Güney Asya ve Alt Sahra Afrika'sında yer aldığı görülmektedir. Düşük gelirli ülkeler grubunda yer alan ve halkının büyük çoğunluğu günlük 1 \$dan az harcama yapan ülkeler Burundi, Liberya, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Eritrea, Nijer, Sierra Leone, Mozambik, Togo, Orta Afrika Cumhuriyeti, Madagaskar, Mozambik, Gana, Gambiya, Namibya, Vietnam, Hindistan, Moğolistan, Kırgızistan, Bolivya, Venezuela ve Peru şeklinde sıralanabilir. Tabloda özellikle Çin'deki ve D. Asya-Pasifik Bölgesindeki yoksulluğun 1990 yılına göre hissedilir ölçüde azalmış olması önemli bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

Belirlenen yoksulluk sınırına göre kimlerin bu sınırın altında, kimlerin bu sınırın üstünde olduğunun belirlenmesi ve yoksullar arasında kimin daha yoksul olduğunu kimin durumunun daha iyi olduğunu belirleyebilmek için yoksulluk ölçütlerinin hesaplanması gerekmektedir. Yoksulluk ölçütleri yoksullar ve yoksullukla ilgili özet istatistikler sunmaktadır (Cafri, 2009: 18).

Yoksulluk ölçütleri arasında en yaygın olan ölçüt kafa sayısı endeksi olup yoksulluk sınırı altında bulunan nüfusun toplam nüfus içindeki payını esas almaktadır (Aktan ve Vural, 2002: 27).

$$H=Q/N \quad (1)$$

H kafa sayısı endeksi, Q, yoksulluk sınırı altında kalan nüfusu ve N ise toplam nüfusu göstermektedir. Bu endeks sadece yoksulların sayısının tespitine yönelik olup gelir transferi, yoksulluğun derecesi ya da dağılımı hakkında bilgi vermemektedir (Aktan ve Vural, 2002:27). Oldukça basit olan bu endeks, bir takım sakıncaları da barındırmaktadır. Yoksul olan bir bireyin durumunun daha da kötüleşmesi durumunda endeks değeri herhangi bir değişiklik olmamaktadır. Buna karşın yoksul bir bireyin ölümü durumunda endeks değeri azalmaktadır ki sanki yoksulların durumunda bir iyileşme olmuş gibi bir sonuç ortaya çıkmaktadır (Cafri, 2009: 19).

TUİK ise kafa sayısı oranını mutlak yoksulluk oranı olarak ifade ederek asgari geçim seviyesinin altında kalanların sayısının toplam nüfusa oranı olarak tanımlamaktadır (TUİK, 2008:8)

Bir diğer ölçüt ise yoksulluk sınırının derinliğini gösteren ve yoksul nüfusun ortalama gelirlerinin ne kadar yükselirse yoksulluk sınırının üstüne çıkabileceğini gösteren gelir açığı oranıdır. Bu yaklaşımda I, gelir açığını, z yoksulluk sınırını ve yi ise yoksulluk sınırı altındaki nüfusun ortalama gelirini göstermekte ve bu durumda gelir açığı oranı ile ifade edilebilmektedir (Kabaş, 2009:26).

$$I = \frac{1}{Q} \sum_{y_i < z} \left(\frac{z - y_i}{z} \right) \quad (2)$$

Yoksulluk açığı endeksi yoksulluğun derinliğini ölçebilmek ve yoksulluk oranının yoksulluk sınırına olan duyarlılığını azaltabilmek için yoksulların gelirlerinin/tüketimlerinin yoksulluk sınırından uzaklığının ortalamasının yoksulluk sınırına oranı olarak tanımlanır (Kabaş, 2009:26).

$$HI = H * I = \frac{Q}{N} * \frac{1}{Q} \sum_{y_i < z} \left(\frac{z - y_i}{z} \right) \quad (3)$$

Sen Endeksi, diğer yoksulluk ölçütlerinin eksikliğini gideren bir endekstir. Kafa sayısı endeksi, gelir açığı ve gelir dağılımı eşitsizliğini bünyesinde barındıran bir endekstir. Bu endeks, yoksulluğun genişliğini, şiddetini ve yoksullar arasındaki gelir eşitsizliğini yansıtmaktadır. Gini katsayılarının birlikte kullanımı ile elde edilen bir endekstir. Elde edilen bu endeks, yoksulların sayısı, yoksulluğun boyutunu ve yoksullar arasındaki gelir dağılımını dikkate alan daha geniş içerikli bir endeks olma özelliği göstermektedir. : Sen endeksini, H: Kafa sayısı endeksi ya da yoksulların oranını ve G ise Gini katsayısını göstermek üzere (İbrişim, 2008: 27);

$$P_s = H * (I + (1 - I)) * G \quad (4)$$

Yoksul bireyin gelirinde azalma olması durumunda endeks değeri artmakta, zengin bireylerden yoksul bireylere gelir aktarımı olduğunda endeks değeri azalmaktadır.

Diğer bir ölçüt ise P ölçütüdür. Bu yaklaşıma göre bireyin gelir açığının yoksulluk sınırı ve bireyin gelirine bağlı olarak ölçen bir endekstir (Aktan ve Vural, 2002:29).

$$P\alpha(y, z) = \left(\frac{1}{n} \right) + \sum_{n=1}^q \left(\frac{z - y_i}{z} \right)^\alpha ; \alpha \geq 0 \quad (5)$$

Formülde n toplam hane halkı sayısını, q yoksul hane halkı sayısını, z hane halkları için yoksulluk sınırını, Y hane halkı gelirini, α yoksulluk parametresini göstermektedir. Bu yaklaşımda α 'nın alacağı değer önem arz etmektedir. $\alpha=0$ ise ölçüt kafa sayısı endeksine dönüşür ve yoksulların toplam nüfus içindeki oranını gösterir. $\alpha=1$ olursa kişi başına yoksulluk açığını gösteren ölçüte dönüşür. Yoksulluk sınırının yüzdesi olarak yoksulların geliri ile yoksulluk sınırı arasındaki farkın toplamını gösterir. $\alpha>1$ olduğunda ölçütte gelir dağılımının önemi artmaktadır. Ölçüt, yoksulluk sınırının uzağında kalan kesime daha fazla ağırlık verdiği için yoksulluğun yoğunluğunu dikkate almaktadır (Aktan ve Vural, 2002: 30).

Çok boyutlu yoksulluk endeksi ise sağlık, eğitim ve yaşam standardından oluşan üç boyut üzerinden toplam 10 faktöre dayalı olarak oluşturulan ve insani yaşam endeksinden daha geniş kapsamlı olan bir endekstir (Seth and Villar, 2017:14). Yukarıda değinildiği üzere bireyin ya da toplumun ekonomik, sosyal, kültürel ve teknolojik açıdan yoksunluğunu ölçmek için kullanılmaktadır.

Tablo 2: Yoksunluklar ve Ağırlıkları

Yoksunluk Alanı	Yoksunluk Alt Alanları					
Eğitim 1/3	Eğitim Süresi 1/6		Çocukların Eğitime Devamı 1/6			
Sağlık 1/3	Çocuk Ölümleri 1/6		Beslenme 1/6			
Yaşam 1/3	Elektrik 1/18	Kanalizasyon 1/18	Temiz İçme Suyu 1/18	Konut Zemini 1/18	Mutfakta Kullanılan Yakıt Türü 1/18	Varlıklar 1/18

Kaynak: Alkire and Others, 2015: 4-5 ve Alkire and Others, 2017: 14

Bu tablodaki üç temel boyutta toplam 10 farklı alandan oluşturulan endeks aracılığı ile bireysel ve toplumsal çok boyutlu yoksulluk endeksi oluşturulmaktadır.

4.DENİZLİ'DE MUTLAK YOKSULLUK (AÇLIK) SINIRININ BELİRLENMESİ VE YOKSULLUKLA MÜCADELE POLİTİKALARI

Çalışmanın bu aşamasında Denizli ilinde mutlak yoksulluk¹² (açlık) sınırı belirlenerek yoksullukla mücadele politikaları hakkında bilgi verilecektir. Denizli'de literatürde şu ana kadar mutlak yoksulluk sınırının belirlenmesi ile ilgili herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu yönü ile çalışma ilk olma özelliği göstermektedir. Mutlak yoksulluk sınırı, il merkezinin sosyoekonomik yapısı dikkate alınarak farklı bölgeler itibarıyla ölçülmeye çalışılmıştır. Çalışmada öncelikle aşağıda Denizli hakkında kısa bir bilgi verilerek ardından mutlak yoksulluk sınırının nasıl belirlendiği açıklanacak, daha sonra ise analiz ve bulgulara yer verilecektir. Ardından ise Denizli'de yoksullukla mücadele politikaları ele alınacaktır.

4.1.Denizli İl Ekonomisi

Ege Bölgesindeki 16 ilden biri olan Denizli'nin 2016 yılı nüfus istatistiklerine göre il genel nüfusu 1.005.687, merkez nüfusu ile 625.296'dır. Nüfusun %42,54'ü 30 yaşın altında olup genç bir nüfus yapısı özelliği göstermektedir (<http://www.denizli.gov.tr>).

Denizli, Türkiye'nin ekonomik açıdan dışa açılan sanayi şehirlerinden biridir. Tekstil, mermer ve turizm başta olmak üzere birçok ekonomik faaliyet alanında rekabet gücüne sahip olan Denizli, özellik ihracata dayalı sanayileşme stratejisi ile 1980 sonrasında tekstil alanında adını duyurmuştur. Bununla birlikte yem, ambalaj, bakır tel, elektrolit bakır mamulleri, gıda gibi alanlarda da önemli bir merkez haline gelmiştir. Tekstil sektöründe özellikle havlu ve bornoz alanında önemli bir üs haline gelen Denizli, Türkiye ihracatının üçte birini gerçekleştirmektedir. Türkiye'nin ikinci büyük mermer merkezi olan ilde 182 adet firma faaliyette bulunmaktadır. Jeotermal kaynaklar açısından da zengin olan Denizli (Türkiye'deki jeotermal kaynaklar içinde %16'lık paya sahip), gerek jeotermal enerji açısından gerekse de jeotermal sağlık turizmi açısından önemli potansiyele sahiptir. Son dönemlerde hem enerji hem de bu alandaki sağlık turizminde sevindirici gelişmeler yaşanmaktadır. Denizli, özellikle 1980 sonrası sanayisi ile ön plana çıksa da aynı zamanda bir tarım kenti özelliğine de sahiptir. Son dönemlerde tarımsal faaliyetler tekrar ön plana çıkmaya başlamıştır. Tarımsal ürünlerin ihracatında tüm ülkelere ürün gönderme yetkisi bulunan illerden biri olması tarım kenti olma özelliğinin bir yansıması olup bu yetkilendirme aynı zamanda tarımın gelişmesine katkı da sunmaktadır. Yaş meyve ve sebzede diğer ülkelere direkt olarak ihracat yapan Denizli'den 87 farklı ürün 83 ayrı ülkeye ihraç edilmektedir. Denizli sanayi ve tarımın yanında aynı zamanda bir turizm şehri olarak da dikkat çekmektedir. En çok turist çeken iller sıralamasında Türkiye'de beşinci sırada bulunmaktadır. Gerek doğal güzellikleri ve tarihi mirası gerekse de jeotermal kaynakları ile sağlık alanında önemli bir turizm merkezi konumundadır (<http://www.denizli.gov.tr/ekonomi>).

Tablo 3: Kayıtlı İşgücü (2012)

	Toplam				Toplam
	Erkek	%	Kadın	%	
Denizli	24.110	54	20.947	46	45.057
Türkiye	2.188.403	63	1.293.322	37	3.481.725

Kaynak: <http://www.iskur.gov.tr>

Denizli'de 2012 yılı itibarıyla kayıtlı işgücü 45.057 kişi olup bunun yaklaşık %54'ü erkek, %46 ise kadınlardan oluşmaktadır. Türkiye genelinde ise 3.481.725 kişi kayıtlı işgücü olup bunun % 63'ü erkeklerden % 37'si ise kadınlardan oluşmaktadır. Denizli, ülke kayıtlı istihdamında yaklaşık olarak %1,3'lük bir paya sahiptir.

Tablo 4: Tarım Dışı ve Tarım İçi Sektörlere Göre İşe Yerleştirilenler (2012)

	Tarım Dışı			Tarım İçi			Genel Toplam		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
Denizli	4.015	3.028	7.043	163	125	288	4.178	3.153	7.331
Türkiye	381.165	162.456	543.621	9.814	3.152	12.966	390.979	165.608	556.587

Kaynak: <http://www.iskur.gov.tr>

1 Mutlak yoksulluk sınırı dar ve geniş anlamda olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Dar anlamda mutlak yoksulluk sınırı bireyin sadece yaşamak için gerekli temel gıda maddelerine erişme durumunu ifade ederken geniş anlamda mutlak yoksulluk sınırı beslenme yanında barınma, giyinme, temiz içme suyu, sağlık, eğitim vs. kapsamaktadır. Burada mutlak yoksulluk sınırı olarak dar anlamda mutlak yoksulluk sınırı kastedilmektedir.

Tablo 4 incelendiğinde 2012 yılında işe yerleştirilenler ağırlıklı olarak tarım dışı sektörlerde olduğu görülmektedir. İşe yerleşenlerin yaklaşık olarak %56'sı erkeklerden oluşurken %44 ise kadınlardan oluşmaktadır. Türkiye genelinde işe yerleşenlerin yaklaşık %70'i erkeklerden %30'u ise kadınlardan oluştuğu görülmektedir. Tablo 3 ve 4'e göre Denizli, 2012 yılı itibarıyla kadınların işgücüne katılımının ülke geneline göre daha yüksek olduğu bir il olarak görülmektedir.

Tablo 5: İşe Yerleştirmeler (2012)

	Kamu			Özel			Toplam		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
Denizli	642	262	904	3.536	2.891	6.427	4.178	3.153	7.331
Türkiye	105.519	32.129	137.648	285.460	133.479	418.939	390.979	165.608	556.587

Kaynak: <http://www.iskur.gov.tr>

İşe yeni yerleştirilenler 2012 yılında kamu-özel sektör açısından değerlendirildiğinde; Denizli'de kamuda yaklaşık %12 iken özeldede yaklaşık %88 olduğu görülmektedir. Bu oranlar ülke genelinde ise kamuda % 24 iken özeldede yaklaşık %76'dır. Denizli'nin özel sektör ağırlıklı bir istihdam yapısına sahip olduğu ve çalışanların ülke geneli ortalamasından daha yüksek oranda özel sektörde istihdam edildiği görülmektedir.

4.2.Denizli'de Açlık Sınırı Hesaplanması

Bu çalışmada Denizli il merkezi esas alınarak açlık sınırı belirlenmeye çalışılmıştır. Sağlıklı bir yaşam için bireyin alması gereken bir günlük kalori miktarı olarak 2400³² kalori ihtiyacı dikkate alınmıştır. Bireyin 2400 kaloriyi hangi besin maddelerinden alması gerektiği ise Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Beslenme ve Diyetetik Bölümü tarafından hazırlanan "Türkiye'ye Özgü Besin ve Beslenme Raporu" dikkate alınarak belirlenmiştir (Hacettepe Üniversitesi, 2015: 91). Söz konusu besin maddeleri **Süt ve Süt ürünleri** (süt, yoğurt, ayran kefir ve peynir türleri), **et ve et ürünleri** (kırmızı ve beyaz et, balık, yumurta, kuru baklagiller, yağlı tohum ve sert kabuklu meyveler), **sebze ve meyve grubu** (kuru ve taze sebzeler, meyveler ve sebze ve meyve suları) ile **ekmek ve tahıl ürünleri** (tüm ekmek türleri, makarna, erişte, şehriye, pirinç ve bulgur, simit ve kahvaltılık gevrek) şeklinde **dört grupta** toplanabilmektedir. Sağlıklı bir beslenme için bireyin günlük en az 2400 kalori alması gerekliliği dikkate alınarak dört besin grubundan farklı gıda maddelerinden oluşan günlük menüler oluşturulmuştur. Bu besin maddelerinden günlük alınması gereken miktarlar ile birim fiyatların çarpımı ile günlük yapılması gerekli asgari harcama tutarı belirlenmiştir. Bireyin gıda maddelerine yaptığı harcamalar oluşturulurken altı gün için altı farklı beslenme menüsü oluşturulmuş ve bu altı gün için elde edilen asgari harcama tutarı beş ile çarpılarak aylık harcama tutarı tespit edilmiştir. Araştırmada bu menülerde yer alan besin maddelerinin Denizli il merkezindeki farklı mahallelerdeki pazar, market ve bakkallardaki fiyatları esas alınarak hesaplanmaya çalışılmıştır. Denizli il merkezindeki 28 mahalledeki besin maddelerinin fiyatları toplanmıştır. Her mahalleden en az iki fiyat elde edilmiştir. Söz konusu mahalleler sosyoekonomik özellikler dikkate alınarak gruplandırma yapılmıştır. Bu mahalleler dokuz farklı grupta toplanarak her bir grup için açlık sınırı belirlenmiştir. Ayrıca tek bir yetişkin birey için hesaplanan açlık sınırı daha sonra dört kişilik bir aileden oluşan tüketim birimine dönüştürülmüştür. Ele alınan ailede ilk senaryoda iki yetişkin, iki tane 14 yaş altı çocuk, ikinci senaryoda ise iki yetişkin ve bir 14 yaş altı bir de 14 yaş üstü çocuk esas alınarak ailenin açlık sınırı hesaplanmıştır. Burada bireysel açlık sınırından dört kişilik bir ailenin açlık sınırına ulaşılırken ağırlıklandırılmış tüketim birimi katsayısının elde edilmesi gerekmekte ve şu formül ile hesaplanmaktadır (DE, 2015: 9).

Ailedeki Bireyler	Ağırlık Katsayıları
İlk Yetişkin	1
İkinci Yetişkin	0,7
14 Yaş Altı Çocuklar	0,5

$$\text{Tüketim Birimi Katsayısı} = 1 + (a-1) \times 0.7 + b \times 0.5 \quad (6)$$

³² Dünya Bankası, çalışmalarında 2400 kalori sınırını mutlak yoksulluk (açlık) sınırı olarak belirlemiştir (İncedal, 2013:20) . Ayrıca Dünya Sağlık Örgütü, FAO, Türk-İş ve Kamu-Sen gibi kurum ve kuruluşların her biri kendi araştırmalarında farklı günlük kalori miktarı hesabını temel almaktadırlar (TUİK, 2008:26).

Yukarıdaki formülde a yetişkin birey sayısını, b ise ailedeki 14 yaş altındaki çocuk sayısını ifade etmektedir. İki yetişkin ve iki 14 yaş altı çocukta oluşan dört kişilik bir aile için bu sayı;

$$T.B.K.=1+(2-1) \times 0.7 + 2 \times 0.5=2,7 \quad (7)$$

olarak hesaplanmıştır. Eğer çocuklardan biri 14 yaş üstü ise bu durumda tüketim birimi katsayısı;

$$T.B.K.=1+(3-1) \times 0.7 + 1 \times 0.5=2,9 \quad (8)$$

olarak hesaplanır. Bir kişi için hesaplanan açlık sınırı, dört kişilik bir aile dikkate alındığında çocuk yaşına bağlı olarak yukarıda elde edilen katsayılar 2,7 veya 2,9 ile çarpılmaktadır. Böylelikle dört kişilik bir aile için mutlak yoksulluk (açlık) sınırına ulaşılmaktadır.

Tablo 6: Denizli’de Mutlak Yoksulluk (Açlık) Sınırı

Gruplar	Mahalleler	Tek Birey için Açlık Sınırı	Dört Kişilik Aile için Açlık Sınırı (14 Yaş Altı İki Çocuk)	Dört Kişilik Aile için Açlık Sınırı (14 Yaş Altı Bir Çocuk, 14 Yaş Üstü Bir Çocuk)
1.Grup	Çamlık, Kınıklı, Siteler	699	1887	2027
2.Grup	Servegazi, Gerzele, Yenışehir	526	1420	1525
3.Grup	Karaman, Değirmenönü, Akkonak, Altıntop	507	1369	1470
4.Grup	Atalar, İncilipınar, Kuşpınar, Mehmetçik	460	1.242	1.334
5.Grup	Kayhan, Asmalievler	418	1.128	1.212
6.Grup	Mehmet Akif, Gültepe	405	1.093	1.175
7.Grup	Anafartalar, Sevindik, Karşıyaka	394	1.064	1.143
8.Grup	Üçler, Adalet, Bahçelievler	371	1.001	1.076
9.Grup	Kayalık, Saraylar, Muratdede, Sırapapılar	345	932	1.001
İl Geneli	Denizli Ortalaması	458	1.237	1.328

Kaynak: Tablo tarafımızdan oluşturulmuştur.

Yapılan araştırmada Denizli’nin sosyoekonomik yapısı dikkate alınarak oluşturulan farklı bölgelerde dört kişilik bir aile için açlık sınırı birbirinden farklı çıkmıştır. Birinci ve ikinci bölgede yer alan mahalleler, en yüksek açlık sınırının hesaplandığı mahallelerdir. Burada birinci bölgede yetişkin bir bireyin açlık sınırı 699 TL iken dört kişilik bir ailenin açlık sınırı birinci senaryoya göre 1.887 TL ve ikinci senaryoya göre ise 2.027 TL, ikinci bölgede bireysel açlık sınırı 526 TL iken dört kişilik aile için bu sınır birinci ve ikinci senaryoya göre sırası ile 1.420 TL ve 1.525 TL olarak hesaplanmıştır. Birinci ve ikinci bölgeler, sosyoekonomik yaşam koşulları ve refah düzeyi açısından en üst düzeydeki mahalleler olarak bilinmektedir. Her ne kadar bu mahallelerde az da olsa düşük gelirli aileler bulunsun da genel yapıyı etkileyecek boyutta değildir. Üst grubun ardından orta grup yer almaktadır. Bu mahalleler ise üçüncü ve dördüncü bölgedeki mahallelerdir. Burada il geneli ortalamasına yakın bir açlık sınırı yer almaktadır. Gözlemlerde de burada yaşayan aileler sosyoekonomik yapı ve refah seviyesi açısından orta düzey gelirli aile özelliğine sahiptirler. Bu bölgelerde de genel yapıyı bozmayacak ölçüde daha düşük ve daha yüksek refah düzeyine sahip aileler elbette bulunmaktadır. Burada da sırası ile açlık sınırı üçüncü bölgede birey için 507 TL ve dört kişilik bir aile için 1.369 TL ve dördüncü bölgede ise birey için 460 TL iken dört kişilik bir aile için 1.242 TL ve 1.334 TL’dir. Diğer geri kalan beşinci, altıncı, yedinci, sekizinci ve dokuzuncu bölgelerdeki mahallerde ise il genelinin altında bir açlık sınırı hesaplanmıştır. Bu bölgelerden altıncı ve yedinci bölgedeki mahallelere özgü özellik, gerek Denizli’nin kendi ilçelerinden gerekse de Doğu ve Güneydoğu Anadolu’dan önemli sayılabilecek ölçüde göç alan mahalleler olmasıdır. Burada açlık sınırının daha düşük çıkması beklentilere de uygun bulunmuştur.

İl genelinde ise birey için açlık sınırı 458 TL iken dört kişilik bir ailenin açlık sınırı 1.237 TL ve 1.328 TL olarak belirlenmiştir. Türk-İş tarafından yapılan araştırmada Ekim 2017 için Türkiye genelinde açlık sınırı 1.544 TL olarak hesaplanmıştır. Denizli ortalamasının ve refah düzeyi yüksek bölgeler hariç diğer mahallelerdeki açlık sınırının ülke genelinden daha düşük olduğu görülmektedir. Denizli her ne kadar bir sanayi şehri olsa da aynı zamanda sanayi kadar tarımsal faaliyetlerin de yoğun olduğu bir ildir. Özellikle merkeze bağlı mahalleler ve ilçelerde önemli ölçüde tarımsal faaliyet yapılmaktadır. Bu nedenle il merkezinde market, bakkal ve pazarlarda yer alan gıda maddelerinin fiyatları buna bağlı olarak oldukça düşük düzeydedir. Orta grupta yer alan mahallelerde yaşayan ailelerin bir kısmı ile alt grupta yer alan mahallelerde yaşayan ailelerin büyük çoğunluğunun köylerde yakınları ile irtibatlı olmaları ve yakınlarının tarımsal faaliyetlerine iştirak etmeleri, bir kısmının da evlerinin bahçelerinde gıda ürünü yetiştirmeleri ve hatta pazarlarda satmaları dolayısıyla gıda ürünleri ülke geneline göre göreceli daha ucuzdur.

4.3.Denizli’de Yoksullukla Mücadele Politikaları

Denizli’de yoksullukla mücadele politikaları bağlamında üç farklı kuruluşun faaliyetlerine bu çalışmada değinilecektir. Sosyal yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) ve Pamukkale Sağlık Eğitim Vakfı (PASVAK)’nın çalışmaları, yoksullukla mücadele politikaları çerçevesinde incelenecektir.

Denizli Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı: Denizli Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, 1986 yılında 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanununun amacına uygun çalışmalar yapmak ve ihtiyaç sahibi vatandaşlara nakdi ve aynı yardımda bulunmak üzere her il ve ilçede kurulmuştur. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünün taşradaki faaliyetleri, illerde vali ve ilçelerde kaymakam başkanlığında oluşturulmuş, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla yürütülmektedir. Böylece bu Vakıflar, devlet ile yoksul vatandaşlar arasında sosyal yardımların doğrudan ve en kısa sürede vatandaşa ulaştırılması açısından bir köprü görevi görmektedirler. Denizli Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı da tüm Türkiye’de olduğu gibi Denizli’de de kanun çerçevesinde yoksullara başta Sosyal Yardım Programları başlığı altında olmak üzere farklı başlıklarda yardımlarda bulunmaktadır. Sosyal yardım programları şunlardan oluşmaktadır:

-Aile Yardımları: Gıda, giyim, yakacak ve barınma yardımlarıdır. Yardımlar yapılırken o yılın muhtaçlık sınırı gözetilmektedir. Gıda yardımları, kuru bakliyatlar başta olmak üzere temel gıdalar olarak verilmekte ayrıca temel gıdalarda kullanmak koşuluyla bir haneye 200 TL’lik gıda çeki verilmektedir.

-Eğitim Yardımları: Eğitim materyalleri yardımı, şartlı bağışlardan yapılan eğitim yardımları, şartlı eğitim yardımları olmak üzere yapılmaktadır. Şartlı eğitim yardımında hanede ikamet eden hiç kimsenin sosyal güvencesi olmamalıdır. Şartlı eğitim yardımı örgün öğretim sürecinde yapılmaktadır. Üniversite öğrencilerine bu yardım yapılmamaktadır.

-Sağlık Yardımları: Katkı payı yardımı, şartlı sağlık yardımı (şartlı sağlık yardımı ve şartlı gebelik yardımı), tıbbi malzeme – cihaz yardımlarıdır. Nakit yardımları için o yılın muhtaçlık sınırı gözetilmektedir. Şartlı sağlık yardımı almak için ise hanede hiç kimsenin sosyal güvencesinin olmaması gerekmektedir. 0-5 yaş arası çocukların düzenli bir şekilde sağlık ocağında tedavi edilmeleri gerekmektedir.

-Özel Amaçlı Yardımlar: Aşırı yağış, sel ve su baskını yardımları, deprem yardımı, heyelan yardımı, yangın yardımları şeklindedir. Nakit yardımı için o yılın muhtaçlık sınırı gözetilmektedir.

Yoksullukla doğrudan mücadele politikaları bağlamında faaliyet gösteren SYDV’nin sosyal yardımları yanında proje destekleri başlığı altında gelir getirici projeler, toplum kalkınma projesi gibi farklı türlerde projeleri de desteklemektedir. Bu yönü ile yoksullukla mücadelede radikal politikalara da örnek gösterilebilmektedir. Ayrıca diğer yardımlar başlığı altında da eşi vefat eden kadınlara sunulan yardımlar, engelli ve yaşlı aylıkları, muhtaç asker ailesi ve çocuklarına yardım gibi daha birçok farklı alanda yardım faaliyeti bulunmaktadır. Ancak yapılan görüşmelerde toplamda bir yıl içinde ne kadar yardım yapıldığına ve her aileye ortalama ne kadar yardım yapıldığına ilişkin detaylı bilgisi SYDV tarafından açıklanmamıştır. Dolayısıyla burada ancak genel bilgilere yer verilmiştir.

Pamukkale Sağlık Eğitim Vakfı-PASVAK: Pamukkale Sağlık Eğitim Vakfı (PASVAK), 2001 yılında 7 kurucu üye ile çalışmalarına başlamış ve bugün itibarıyla çoğunluğu işadamları olmak üzere Denizli halkından oluşan 205 düzenli bağışçının yardımlarıyla ve 13 düzenli çalışanla faaliyetlerini sürdüren bir sivil toplum kuruluşudur. PASVAK, yoksulların bulunduğu bölgelerde sağlık ocakları ilköğretim öğretmenleri, muhtarlar, imamlar, polis ve jandarma teşkilatı çalışanlarının yardımlarıyla ihtiyaç sahiplerini belirlemektedir. Bu ihtiyaç sahipleri, oluşturulan gönüllü destekçiler tarafından da gerçek ihtiyaç sahibi olup olmadığı kontrol edilmektedir. Bu türden ihtiyaç

sahiplerine günde iki öğün 3 çeşit olmak üzere yemek ve günlük ekmek ihtiyaçları düzenli olarak evlerine bizzat vakıf çalışanları tarafından teslim edilmektedir. Yemek yardımı ilgililerin evine bizzat teslim edilmektedir. Böylece ihtiyaç sahiplerinin toplum içinde rencide olmamaları sağlanmakta ve sıcak aile yuvası algısı da yoksullar için oluşturulmaktadır. Bugün itibarıyla PASVAK tarafından 1200 aileye iki öğün ve üç çeşit yemek ve ekmek yardımı yapılmaktadır. Ayrıca hemen her yıl yoksul ailelerin çocuklarına toplu sünnet düğünü merasimi de yapılmaktadır. Yetkililerle yapılan mülakatta vakfa ne kadar yardım yapıldığına ilişkin bir bilgi edinilememiştir. PASVAK'ın çalışmaları yoksullukla mücadele politikalarından dolaysız mücadele politikasına örnek oluşturulmaktadır.

Denizli'de anılan bu örnekler dışında çok sayıda vakıf ve dernek yoksullara gıda başta olmak üzere giyim ve eğitim yardımı gibi yardımlarda bulunarak yoksulluğun önlenmesine katkı sağlamaktadır. Yakın geçmişe kadar denizli'de faaliyette bulunan hemen her işletme (büyük küçük ayrımı olmaksızın) özel günlerde çalışanlarına önemli ölçüde gıda paketleri ikramı yaparak onların gıda ihtiyaçlarını karşılamaktaydılar. Bugün bu uygulama göreceli azalmış durumdadır. Ayrıca Denizli'de geleneksel olarak hayır yapma adeti fazla olduğu için düğün, ölüm yıldönümü, işyeri açılışı gibi özel günlerde hala toplu yemek ikramları ile yoksullara katkı sağlanmaktadır.

5.SONUÇ

Günümüz dünyasının en önemli sorunlarından biri olan yoksulluk sorunu bu çalışmanın temel konusunu oluşturmuştur. Çalışmada yoksullukla ilgili kavramlar ele alınarak yoksulluk türleri incelenmiştir. Ayrıca yoksulluğun ölçümü ve yoksulluğun nedenleri ve yoksullukla mücadele politikaları ele alınan diğer konular arasındadır. Çalışmada Denizli özelinde yoksulluk türlerinden mutlak yoksulluk (açlık) sınırının belirlenmesine odaklanmış ve Denizli'de bölgeler itibarıyla mutlak yoksulluk (açlık) sınırı hesaplanmıştır.

Çalışmanın bulgularına göre refah düzeyi göreceli olarak yüksek olan birinci (Çamlık, Kınıklı ve Siteler Mahalleleri) ve ikinci bölgede (Servergazi, Gerzele ve Yenışehir Mahalleleri) yoksulluk (açlık) sınırı Ekim 2017 Türkiye geneline göre daha yüksek bulunmuştur. Üçüncü (Karaman, Değirmenönü, Akkonak ve Altıntop Mahalleleri) ve dördüncü bölgeler (Atalar, İncilipınar, Kuşpınar ve Mehmetçik Mahalleleri) ise Türkiye ortalamasına yakın olarak tespit edilmiştir. Beşinci (Kayhan, Asmalevler Mahalleleri), altıncı (Mehmet Akif ve Gültepe Mahalleleri), yedinci (Anafartalar, Sevindik, Karşıyaka Mahalleleri), sekizinci (Üçleri Adalet, Bahçelievler Mahalleleri) ve dokuzuncu (Kayalık, Saraylar, Muratdede ve Sırakapılar Mahalleleri) bölgelerde ise ülke ortalamasının altında bir yoksulluk sınırı belirlenmiştir. Ulaşılan bu sonuçlar, ülkeler arasında ve bir ülkedeki bölgeler arasında olduğu gibi il düzeyinde de bölgeler arasında da yoksulluk (açlık) sınırının farklı olduğunu ortaya koymaktadır. Yoksulluk sınırının farklı düzeylerde oluşmasının nedeni farklı bölgelerde tüketilen aynı türdeki gıda maddelerinin niteliksel farklılıklarından kaynaklanmış olabilir. Refah düzeyi yüksek olan bölgelerde tüketiciler, gıda maddelerinin kalitesine daha fazla önem verdikleri için söz konusu bölgelerde göreceli kalitesi yüksek ürünler satışa sunulmakta dolayısı ile de fiyatları göreceli yüksektir. Oysa refah düzeyi göreceli düşük bölgelerde tüketicilerin önceliği kaliteden ziyade fiyata odaklandığı için düşük kalitede düşük fiyatlı ürünler bu bölgelerde arz edilmektedir. Diğer bir neden ise il düzeyinde farklı bölgelerde faaliyette bulunan zincir marketlerin fiyatlandırma politikalarından kaynaklanıyor olmasıdır. Tüketici rantının üretici tarafına aktarılmasının bir yöntemi de fiyat farklılaştırması yöntemidir. Aynı malı farklı tüketicilere satın alma güçlerine göre farklı fiyatlardan sunarak tüketici rantının ele geçirilmesi de söz konusu olabilmektedir.

İl genelinde yoksullukla mücadele anlamında SYDV'nın çalışmaları yoksulluğu önlemede önemli bir fonksiyon üstlenmektedir. Gıdadan eğitime ve ısına giderlerine kadar birçok farklı alanda yoksullara yardımda bulunmaktadır. Ayrıca Denizli'de bulunan birçok sivil toplum kuruluşu, vakıf ve dernek çatısı altında yoksullara yardımda bulunmaktadır. Bunlardan bu çalışmada konu edilen PASVAK'ta düzenli gıda yardımı ile yoksulluğun birey ve toplum üzerindeki yükünü hafifletmektedir. Ancak kuruluşlarla yapılan görüşmelerde hem SYDV ve hem de PASVAK, yaptıkları yardımlara ilişkin istatistiki bilgiler sunmamışlardır. Bu bilgileri açıklamaktan sakınmışlar ve tarafımıza aktarmamışlardır. Bu nedenle bu kuruluşların yoksullukla mücadelede yaptıkları somut katkılar, ortaya konamamıştır.

Denizli İli her ne kadar sosyo ekonomik gelişmişlik bakımından Türkiye ortalamasının üst sıralarında yer alan bir ilde olsa burada da yoksulluk sorunu temel sorunların başında gelmektedir. Çalışmada her ne kadar mutlak yoksulluk sınırı, ülke ortalamasının altında belirlenmiş olsa da, bunun temel nedenlerinden birinin sanayi kadar il ekonomisinin tarıma dayalı olması ve şehirde yaşayanların kırsal ile olan sosyal bağları ve geçimlilik ekonomisi olduğu söylenebilir. Dar anlamda ele alınan mutlak yoksulluk sınırı, ilin özellikleri nedeniyle ülke ortalamasının altında olmasına karşın geniş anlamda yoksulluk sınırı üzerine yapılacak bir çalışmada ülke ortalamasının üzerinde çıkma olasılığı, yapılan gözlemlere dayalı olarak söylenebilir. Denizli'deki barınma giderleri için hesaplanacak kira

ortalamasının bir hayli yüksek olması, yine giyim malları ve eğitim hizmetlerinin ülke ortalamasının üzerinde olduğu bilinmektedir. Dar anlamda göreceli düşük belirlenen sınırın geniş anlamda yoksulluk sınırı hesaplandığında daha yüksek çıkma olasılığı kuvvetle muhtemel görünmektedir. Dar anlamda mutlak açlık sınırının düşük çıkması ve il geneli üzerindeki baskının görece hafifliği, Denizli'nin geleneklerine bağlı, yardımlaşmayı seven, hayır olgusuna önem veren ve birçok sivil toplum kuruluşunun farklı amaçlar için kurulmuş olsa bile yoksullara yardımda bulunması olduğu söylenebilir. Yapılan bu çalışma, bu konuda ileride yapılacak ve yoksullukla ilgili farklı çalışmalara bir zemin oluşturmakta ve ilk adım olma özelliği sergilemektedir. Daha ileri düzeyde yapılacak çalışmalarda ildeki yoksulların sayısı ve oranının belirlenmesi temel öncelikler arasında olabilecektir.

KAYNAKÇA

- Aktan C. C. ve Vural İ. Y. (2002), "Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri", **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**(Ed: Coşkun Can Aktan), Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara, ss.1-32.
- Alkire, S. and Others (2015), "Changes Over Time in Multidimensional Poverty: Methodology and Results for 34 Countries" **Oxford Poverty & Human Development Initiative (OPHI) Working Paper**, No:76. pp.1-21, www.ophi.org.uk erişim:02.01.2018
- Alkire, S. and Others (2017), "Multidimensional Poverty Reduction among Countries in Sub-Saharan Africa", **Oxford Poverty & Human Development Initiative (OPHI) Working Paper**, No:112. pp.1-69, www.ophi.org.uk erişim:02.01.2018
- Asian Development Bank (2009), **Poverty in the Philippines: Causes, Constraints, and Opportunities**, Mandaluyong City, Philippines: Asian Development, BankPublication Stock No. RPT090621, ISBN 978-971-561-857-1.
- Cafri, R. (2009), **Adana İlinde Yoksulluğun Analizi: Sınırlı Bağımlı Değişkenli Modellerle Bir İnceleme**, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Çalışkan, Ş. (2010), "Türkiye'de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk", **Sosyal Siyaset Konferansları**, Sayı: 59, 2010/2, s. 89-132.
- De, L. (2017), "Poverty and its measurement." www.ine.es/en/daco /daco42 /sociales/pobreza_en.pdf erişim: 27.10.2017.
- Doğan, E. (2014), **Türkiye'de Yoksulluğun Ölçülmesi**, Kalkınma Bakanlığı Bölgesel Kalkınma ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, No:2880, Ankara.
- Dünya Bankası (1999), World Development Report-2000/2001 https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/11856/9780195211290_ch02.pdf?sequence=8 erişim:26.11.2017.
- Es, M. ve Güloğlu T. (2004), "Bilgi Toplumuna Geçişte Kentleşme ve Kentsel Yoksulluk: İstanbul Örneği", **Bilgi** (8), 2004-1, ss.79-93. <http://dergipark.gov.tr/bilgisosyal/issue/29114/311479> erişim: 13.11.2017
- Gerşil, G. (2015), "Küresel Boyutta Yoksulluk ve Kadın Yoksulluğu", **Yönetim Ve Ekonomi**, Yıl:2015 Cilt:22 Sayı:1, ss.161-181.
- Gökçek Karaca, N. ve Gökçek, B. (2014), "Türkiye ve Geçiş Ekonomilerinde Çok Boyutlu Yoksulluk ve İnsani Gelişme", **International Conference on Eurasian Economies**, Skopje, Macedonia, 1-2 July 2014, , ss.1-10.
- Hacettepe Üniversitesi (2015), **Türkiye'ye Özgü Besin ve Beslenme Rehberi**, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Beslenme ve Diyetetik Bölümü, ISBN 978-975-491-408-5.
- İbrişim, N. (2008), **Yoksulluk, Yoksulluğun Ölçülmesi ve Türkiye Üzerine Analizi**, Çukurova Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- İncedal, S. (2013), **Türkiye'de Yoksulluğun Boyutları: Mücadele Politikaları ve Müdahale Araçları**, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, ASPB Yay., Ankara.
- Kabaş, T. (2009), **Gelişmekte olan Ülkelerde Yoksulluğun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Yolları**, Çukurova Üniversitesi SBE Doktora Tezi, Adana.
- Kalaycı, S. (2015), **Yoksulluk Kültürü ve Sosyal Dayanışma Geleneği-Yunus Emre Kültür Vakfı Örneği**, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Karaman.

- Özkan, H. vd. (2012), “Yoksulluk Sorununu Görmeyen Bir Kalkınma Modeli Olarak Yönetişimci Kalkınma: Adana Örneği”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 67, No. 4, ss.89 – 124.
- Seth, S. and Villar, A. (2017), “Measuring Human Development and Human Deprivations”, **Oxford Poverty & Human Development Initiative (OPHI) Working Paper**, No:110. pp.1-32, www.ophi.org.uk erişim:02.01.2018
- Spicker, P. (1999), “Definitions of Poverty: Twelve Clusters of Meaning”, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.701.60&rep=rep1&type=pdf> erişim:26.11.2017
- Taş, H. Y. ve Özcan, S. (2012), “Türkiye’de ve Dünya’da Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma”, **International Conference On Eurasian Economies**, Session 3D: Büyüme ve Gelişme III, ss.423-430
- TÜİK (2008), **TÜİK Yoksulluk Çalışmaları**, <https://eaf.ku.edu.tr/sites/eaf.ku.edu.tr/files/20122008-3.pdf> erişim:26.11.2017
- UNICEF, (2000), **Poverty Reduction Begins With Children**, UNICEF, New York, USA.
- World Bank (2005), **Global Economic Prospects, Trade, Regionalism and Development, The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank**. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/14783/9780821357477.pdf?sequence=1&isAllowed=y> erişim:18.10.2017
- Yavuzkanat, P. (2013), **Türkiye’de İllerin Yoksulluk Riskinin Ölçülmesi Üzerine Bir Yöntem Önerisi**, Aile ve Sosyal Politikalar Uzmanlık Tezi, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Ankara, ISBN: 978-605-4628-67-4
- www.denizli.gov.tr/kurumlar/denizli.gov.tr/Genel%20Bilgiler/N%C3%BCfus/2016_ADNKS_DENIZLI.PDF erişim:12.11.2017
- <http://www.iskur.gov.tr/> erişim 27.11.2017